

Roman Chorób

Znaczenie innowacyjnych struktur integracyjnych dla rozwoju gospodarki

Ekonomiczne Problemy Usług nr 87, 235-242

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROMAN CHORÓB

Uniwersytet Rzeszowski

ZNACZENIE INNOWACYJNYCH STRUKTUR INTEGRACYJNYCH DLA ROZWOJU GOSPODARKI¹

Wprowadzenie

W obliczu dynamicznie postępujących procesów globalizacji utrzymanie międzynarodowej konkurencyjności gospodarki staje się coraz trudniejszym wyzwaniem, wymagającym gruntownej modyfikacji strategii biznesowych i polityki gospodarczej. Nowy sposób kreowania konkurencyjności przedsiębiorstw stanowi koncepcja klastrów, które są efektywnym sposobem poszukiwania skutków synergii wynikających ze współpracy poszczególnych podmiotów wchodzących w skład tzw. potrójnej helisy (*triple helix*), a więc przedsiębiorców, nauki i władz publicznych. Klastering odgrywa szczególnie ważną rolę w kontekście zwiększania innowacyjności gospodarki, ponieważ we współczesnych modelach procesów innowacyjnych innowacje są traktowane jako produkt współpracy i interakcji między ludźmi oraz organizacjami i ich otoczeniem².

Wzrost znaczenia i popularność koncepcji klastra (grona) oraz wpływ klasteringu na rozwój gospodarczy doprowadziły do ukształtowania polityki wspierania klastrów, czego przykładem jest rozwijana w ostatnich latach, przede wszystkim przez OECD, koncepcja polityki rozwoju gospodarczego opartej na klastrach (*cluster-based economic development policy*). Zarówno w krajach uprzemysłowionych, jak i rozwijających się w ramach polityki klastrowej uruchamiane są różnorodne

¹ Artykuł przygotowany w ramach realizacji projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/D/HS4/03911.

² *Klasy. Polityka rozwoju gospodarczego oparta na klastrach*, <http://www.mg.gov.pl/Wspieranie+przedsiębiorczosci/Wsparcie+finansowe+i+inwestycje/Klasy> [on-line] (14.01.2012).

działania mające na celu stymulowanie rozwoju regionalnego poprzez wspieranie podmiotów gospodarczych w poprawianiu ich pozycji konkurencyjnej.

Zasadniczym celem opracowania jest prezentacja teoretycznych podstaw koncepcji, funkcji i przykładów oraz próba oceny wpływu innowacyjnych struktur klastrowych na rozwój gospodarki. W końcowej części opracowania przedstawiono studium przypadku jako przykład innowacyjnej formy współpracy przedsiębiorstw.

1. Koncepcja i znaczenie struktur klastrowych

Z uwagi na fakt, że definicje klastra w różnych przekrojach i odniesieniach były już wielokrotnie prezentowane w dostępnej literaturze przedmiotu, w niniejszym opracowaniu zrezygnowano z ich przytaczania.

Koncepcją klastrow, jak wspomniano wcześniej, jest pobudzanie współpracy między podmiotami gospodarczymi, stymulowanie procesów innowacyjnych, a dzięki temu uzyskanie lepszej konkurencyjności przedsiębiorstw funkcjonujących w klastrze. Efektywnie funkcjonujący klastr prowadzi do wzrostu produktywności przedsiębiorstw ze względu na dostęp do tanich, wyspecjalizowanych czynników produkcji oraz różnorodnych nakładów wykorzystywanych w działalności produkcyjnej, gwarantując jednocześnie ich wysoką jakość. Struktury klastrowe ze względu na geograficzną bliskość wielu tzw. kluczowych graczy stymulują i wspierają innowacyjność podmiotów gospodarczych. Ponadto rozwijający się klastr charakteryzuje dynamiczny wzrost liczby przedsiębiorstw, co umożliwia powstawanie nowych, często bardzo wartościowych miejsc pracy. Jednocześnie należy podkreślić, że funkcjonowanie innowacyjnego klastra poprzez efekty zewnętrzne, jak np. proces technologicznego rozlewania się, oddziałuje na inne gałęzie lokalnej czy regionalnej gospodarki, prowadząc do wzrostu jej międzynarodowej pozycji konkurencyjnej³.

Tworzenie i rozwój klastrow w regionie wiążą się z szeregiem zjawisk, które pozytywnie wpływają na konkurencyjność i innowacyjność gospodarki lokalnej, takich jak:⁴

- kształtowanie rynku wyspecjalizowanych czynników produkcji, z których najważniejsze znaczenie ma wiedza oraz wysokiej jakości kapitał ludzki,
- rozwój infrastruktury naukowej w regionie oraz większe jej wykorzystanie przez podmioty gospodarcze,

³ A. Oleksiuk, *Konkurencyjność regionów a parki technologiczne i klastry przemysłowe*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2009, s. 82.

⁴ *Klastry. Polityka rozwoju gospodarczego oparta na klastrach*, Krajowy Program Reform Europa 2020, Ministerstwo Gospodarki, www.mg.gov.pl/klastry [on-line] (13.01.2012).

- stymulowanie przepływu wiedzy, procesów uczenia się oraz absorpcji i generowania nowych innowacji dzięki przestrzennej bliskości oraz interakcjom między różnymi podmiotami działającymi w klastrze,
- rozwój rozbudowanych sieci produkcji składających się z wyspecjalizowanych poddostawców i kooperantów,
- zwiększanie atrakcyjności lokalizacyjnej dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ).

Z punktu widzenia pojedynczego przedsiębiorstwa do głównych korzyści z funkcjonowania w ramach struktury klastrowej zaliczyć należy:⁵

- wzrost produktywności dzięki dostępowi do wyspecjalizowanych czynników produkcji i redukcja kosztu korzystania ze wspólnych zasobów (takich jak lokalny rynek pracy, infrastruktura badawcza, infrastruktura komunikacyjna itd.),
- wzrost stopnia specjalizacji oraz możliwość podejmowania wspólnych działań marketingowych i dokonywania zakupów,
- korzyści zewnętrzne w zakresie dyfuzji technologii i przepływów wiedzy, wynikające z bezpośrednich kontaktów między przedstawicielami klastra, prowadzących do znaczącego obniżenia całkowitych kosztów transakcyjnych w różnych obszarach, w tym w zakresie transferu wiedzy i technologii,
- możliwość korzystania przedsiębiorstw, w szczególności MSP, z pomocy biznesowej oferowanej przez koordynatorów klastra.

2. Powiązania klastrowe a innowacje

Obecność i działalność gron przemysłowych przynosi trzy fundamentalne korzystne zmiany dla regionu, w którym ulokowany jest taki klastr⁶:

- przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego – energiczne klastry, stając się motorem wzrostu, przyczyniają się do podnoszenia lokalnego PKB, bogactwa społeczeństwa, stymulują koniunkturę;
- poprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorstw i przedsiębiorczości – firmy klastrowe mają ułatwiony dostęp do wiedzy i innowacji, innych firm świadczących specjalistyczne usługi, dostawców, całego zaplecza biznesowego (np. instytucje doradcze, pomocowe, prawne), a nawet lepszego, składającego się już z wyselekcjonowanych specjalistów, rynku pracy;

⁵ *Ibidem.*

⁶ Klastry – w kierunku konkurencyjności i rozwoju, Polskie Stowarzyszenie Doradcze i Konsultingowe, <http://www.biznesklaster.pl/company/article/179-klastry-w-kierunku-konkurencyjnosci-i-rozwoju/> [on-line] (13.01.2012).

- wzrost innowacyjności – klastry sprzyjają innowacyjności, ponieważ mają możliwość bliskiej i stałej współpracy z sektorem B+R; nie bez znaczenia jest również wewnątrzklastrowa konkurencja, która wymusza równanie w górę, mobilizuje słabszych uczestników powiązania do podnoszenia poziomu.

Szczególnie ważny jest trzeci z wymienionych efektów. Innowacyjność bowiem to klucz do sukcesu na obecnym, coraz bardziej konkurencyjnym rynku. Podmioty, które mają odwagę wdrażać nowe technologie, sięgać po nieznane dotąd rozwiązania, szybko zyskują przewagę konkurencyjną, stają się awangardą biznesu, wyznaczają trendy i kierunki rozwoju. Wpływ obecności przedsiębiorstwa w klastrze na jego innowacyjność zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1

Obecność w klastrze a innowacyjność (%)

Działania związane z innowacją	Przedsiębiorstwa, które podjęły te działania	
	należące do klastrów	nienależące do klastrów
Wprowadzenie nowych lub istotnie ulepszonych produktów	78	74
Wprowadzenie innowacyjnej technologii produkcji	63	56
Badania marketingowe	53	33
Aplikowanie o uzyskanie patentu/znaku towarowego	29	14

Źródło: *Wykorzystanie koncepcji klastrów dla kształtowania polityki innowacyjnej i technologicznej państwa. Rekomendacja dla polityki stymulowania rozwoju klastrów w Polsce*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2009; cyt. za: <http://www.biznesklaster.pl/company/article/179-klastery-w-kierunku-konkurencyjnosci-i-rozwoju/> [on-line] (13.01.2012).

3. Przykłady innowacyjnych struktur integracyjnych

W wyniku przeprowadzonych badań w Polsce zidentyfikowano około 50 struktur klastrowych (gron), choć faktycznie może ich istnieć znacznie więcej⁷.

⁷ Por. E. Bojar, J. Bis, *Czynniki zagrażające klasteringowi efektywnemu kreowaniu i funkcjonowaniu klastrów gospodarczych w Polsce, Konkurencja i koegzystencja regionów w procesie integracji europejskiej*, Politechnika Lubelska, Lublin 2006.

Niektóre z nich funkcjonują w sferze agrobiznesu, tj.: Agri-Food Cluster, Dolina Ekologicznej Żywności, Klaster Produktu Tradycyjnego i Regionalnego „Podkarpackie Smaki”, Regionalny Klaster Ekologicznej Żywności, Klaster Hotelarsko-Turystyczny, Podkarpacki Klaster Rolno-Spożywczy, klastry wiejskie na Lubelszczyźnie (np. Chmielaki Nadwiślańskie, Lubelski Klaster Chmielu, Epoka Gryczoka, klastry agroturystyczne, Klaster Kalafiorowo-Brokułowy). Przykładami najbardziej znanych klastrów funkcjonujących w Polsce poza agrobiznesem są⁸:

- Klaster „Dolina Lotnicza”,
- AVIA Splot,
- Klaster Producentów Komponentów Odlewniczych KOM-CAST,
- Wschodni Klaster Informatyczny,
- Stowarzyszenie Producentów Części Motoryzacyjnych,
- Podkarpacki Klaster Spawalniczy KLASTAL,
- Polski Klaster Morski,
- Stowarzyszenie Przemysłu Jachtowego „Polskie Jachty”,
- Klaster „Podkarpacka Platforma Chemiczna”,
- Klaster Firm Kotlarskich,
- Podkarpacki Klaster Energii Odnawialnej,
- Platformy technologiczne (budownictwo, optoelektronika, motoryzacyjna),
- Quasi-klaster automatyki przemysłowej w Gdańsku,
- Klaster „Podkarpackie Szkło”,
- Klaster poligraficzny w Warszawie,
- Klaster budowlany w regionie świętokrzyskim,
- Tarnowski Klaster Przemysłowy „Plastikowa Dolina”,
- Wielkopolski Klaster Meblarski,
- Podziemia Chełmskie – klaster turystyczny.

Biorąc pod uwagę liczbę firm, które skupiają struktury klastrowe, jak również wielkość zatrudnienia, do czołowych polskich klastrów można zaliczyć⁹:

- *Dolinę Lotniczą*, woj. podkarpackie – komponenty i usługi związane z produkcją samolotów (skupia 80 firm, zatrudnia 22 tys. osób),
- *Life Science*, woj. małopolskie – branża medyczno-farmaceutyczna (skupia 30 firm, zatrudnia 77 tys. osób),
- *Neutribiomed*, woj. dolnośląskie – branża farmaceutyczno-kosmetyczna (skupia 35 firm, zatrudnia 3,5 tys. osób),

⁸ *Analiza klastrów gospodarczych w województwie lubelskim*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2006, s. 11; L. Woźniak, *Analiza inicjatyw klastrowych w województwie podkarpackim*, Konferencja Naukowa „Inicjatywa klastrowa jako przykład współpracy nauki z biznesem”, RARR Rzeszów, 28.03.2011 r.

⁹ *Klastry dają firmom szansę na duże pieniądze z UE*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 17.03.2011 r.

- *Małopolski Klaster Technologii Informacyjnych*, woj. małopolskie – branża technologii informacyjnych (skupia 20 firm, zatrudnia 23 tys. osób).

4. Działania wspierające rozwój klastrów

Komisja Europejska zobowiązała się wspierać klastry, które mają znaczny potencjał rozwoju. Wśród kierunków ich rozwoju należy uwzględniać mechanizmy identyfikujące poszczególnych uczestników z danym klastrem, mechanizmy selekcji, analizy i oceny oraz uwzględniające ich działalność w specjalnych strefach ekonomicznych. Ten ostatni mechanizm dotychczas był niedoceniany wśród istniejących klastrów. Partnerska współpraca jest zasadą, która sprzyja kreowaniu konkurencyjności klastrów poprzez podział zasobów wiedzy, siły roboczej i surowców.

W Polsce konieczność wspierania i rozwoju klastrów została jednoznacznie podkreślona w dokumencie strategicznym *Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013*, który został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 4 września 2006 r. W kierunku *Infrastruktura dla innowacji* podkreślono znaczenie wspierania wspólnych działań przedsiębiorców o charakterze sieciowym, ukierunkowanych na realizację przedsięwzięć innowacyjnych. W perspektywie finansowej 2007–2013 programy wsparcia klastrów wpisane zostały zarówno do ogólnonarodowych programów operacyjnych, jak i regionalnych programów operacyjnych poszczególnych województw.

Dla wspierania rozwoju klastrów na szczeblu ponadregionalnym największe znaczenie w Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka 2007–2013 (PO IG) ma Działanie 5.1. Wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym. W ramach PO IG wspierane są klastry ponadregionalne, co oznacza współfinansowanie wyłącznie projektów realizowanych przez beneficjentów ostatecznych działających na terenie dwóch i więcej województw. Potencjalne wsparcie z tego działania mogą tym samym uzyskać silne i relatywnie rozległe przestrzennie klastry czy inicjatywy klastrowe¹⁰.

Jedną z możliwości finansowania działań zapisanych w strategii jest ponadto uczestnictwo inicjatywy klastrowej, ale też pojedynczych podmiotów klastra, w międzynarodowych projektach innowacyjnych. Poziom dofinansowania bardzo często wynosi 85 proc., a pozostały 15-proc. wkład własny można pokryć np. jako pracę pracowników partnera w projekcie. Programy międzynarodowe mogą stać się jedyną alternatywą w przypadku wyczerpania się funduszy z działań krajowych.

¹⁰ *Klastry. Polityka rozwoju...*

Z taką sytuacją klastry krajowe spotykają się coraz częściej, a będzie ona jeszcze bardziej dotkliwa w kolejnych latach¹¹.

5. Klaster Produktu Tradycyjnego i Regionalnego „Podkarpackie Smaki” – studium przypadku

W ramach tego grona podejmuje się działania na rzecz promocji regionu poprzez podkreślanie jego mniej znanych walorów, czyli produktów tradycyjnych i regionalnych. Cel ten realizuje się na wiele sposobów, a wśród nich do najważniejszych należy zaliczyć: upowszechnianie wiedzy o produktach regionalnych, przekonywanie do nich konsumentów, a także kultywowanie lokalnych tradycji i obyczajów. Działanie tego klastra służy również poprawie wizerunku Podkarpacia jako regionu atrakcyjnego turystycznie i posiadającego własną specyfikę. W spisie Ministerstwa Rolnictwa figuruje już ponad 100 podkarpackich potraw i wyrobów, co daje województwu podkarpackiemu trzecie miejsce (tuż po województwach śląskim i pomorskim)¹². Najwięcej smaków regionalnych pochodzi z powiatu rzeszowskiego (17), w następnej kolejności są powiaty: łańcucki (13), dębicki (12), ropczycko-sędziszowski (10) oraz mielecki (8).

Podsumowanie

Innowacyjne struktury integracyjne, jakimi są klastry, stymulują rozwój gospodarki nie tylko poprzez wsparcie już istniejących podmiotów, ale również poprzez tworzenie optymalnych warunków do powstawania nowych firm. Powstające młode przedsiębiorstwa często są bardzo wrażliwe na wahania koniunktury – większość z nich ogłasza upadłość w ciągu dwóch pierwszych lat swojej działalności, jednocześnie są uzależnione od innych podmiotów (np. dostawców). Udział młodych firm w strukturze klastrowej pozwala im nabyć doświadczenia, rozwinąć swój potencjał i zmierzyć się z konkurencyjnym rynkiem.

Klastry odgrywają szczególnie ważną rolę w kontekście zwiększania innowacyjności gospodarki. Ponadto dzięki swojej często znaczącej sile przebicia są w stanie oddziaływać na kształt prawa gospodarczego, instytucjonalno-formalne ramy funkcjonowania gospodarki, mogą być stymulatorem wielu korzystnych zmian, zwłaszcza w kierunku konkurencyjności na poziomie globalnym.

¹¹ *Inicjatywy klastrowe: skuteczne działanie i strategiczny rozwój*, red. M. Koszarek, PARP, Warszawa 2011, s. 126.

¹² *Kierunki rozwoju województwa podkarpackiego w oparciu o klastry*, <http://www.rsi.podkarpackie.pl/Aktualnosci/Strony/Kierunki-rozwoju-Wojew%C3%B3dztwa-Podkarpackiego-w-oparciu-o-klastry.aspx> [on-line] (10.01.2012).

Literatura

1. *Analiza klastrów gospodarczych w województwie lubelskim*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2006.
2. Bojar E., Bis J., *Czynniki zagrażające klastringowi efektywnemu kreowaniu i funkcjonowaniu klastrów gospodarczych w Polsce. Konkurencja i koegzystencja regionów w procesie integracji europejskiej*, Politechnika Lubelska, Lublin 2006.
3. *Inicjatywy klastrowe, skuteczne działanie i strategiczny rozwój*, red. M. Koszarek, PARP, Warszawa 2011.
4. *Kierunki rozwoju województwa podkarpackiego w oparciu o klastry*, <http://www.rsi.podkarpackie.pl/Aktualnosci/Strony/Kierunki-rozwoju-Wojew%C3%B3dztwa-Podkarpackiego-w-oparciu-o-klastry.aspx>
5. *Klastry dają firmom szanse na duże pieniądze z UE*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 17.03.2011 r.
6. *Klastry. Polityka rozwoju gospodarczego oparta na klastrach*,
7. <http://www.mg.gov.pl/Wspieranie+przedsiębiorczosci/Wsparcie+finansowe+i+inwestycje/Klastry>
8. *Klastry – w kierunku konkurencyjności i rozwoju*, Polskie Stowarzyszenie Doradczycze i Konsultingowe, <http://www.biznesklaster.pl/company/article/179-klastry-w-kierunku-konkurencyjnosci-i-rozwoju/>
9. Oleksiuk A., *Konkurencyjność regionów a parki technologiczne i klastry przemysłowe*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2009.
10. Woźniak L., *Analiza inicjatyw klastrowych w województwie podkarpackim*, Konferencja Naukowa „Inicjatywa klastrowa jako przykład współpracy nauki z biznesem”, RARR Rzeszów, 28.03.2011 r.

**MEANING INNOVATIVE STRUCTURES OF INTEGRATION
FOR DEVELOPMENT OF ECONOMY****Summary**

A proper functioning, including emerging integration systems in a given economy serve as one of the essential conditions for its dynamic expansion. Greater performance efficiency in companies, higher levels of innovation and increased entrepreneurial activity in the region are among the benefits accruing from the existence of a cluster here. A properly managed cluster is also guarantee for creation of new jobs. The development of integrative linkages is hinged on a multi-faceted support from the local environment.

Translated by Roman Chorób